HERTZBERG, R

TILL ELLEN KEY

KVINNOFRÅGANS

PRIMA PRINCIPIA

HELSINGFORS 1896
WENTZEL HAGELSTAMS FÖRLAG

17
1559

Kungl. biblioteket
0 0000 000038977

TILL ELLEN KEY.

KVINNOFRÅGANS

PRIMA PRINCIPIA.

av Rafael Hertzberg

WENTZEL HAGELSTAMS FÖRLAG
HELSINGFORS.

HELSINGFORS,
HELSINGFORS CENTRALTRYCKERI, 1896.

I.

Frihet.

Det torde ej af någon bestridas, att de mänskliga rättigheterna i princip *äro* och i sin tillämpning *böra vara* lika för alla mänskliga individer.

Denna princip har under mänskligheten historiska utveckling delvis icke blifvit erkänd. Man behöfver för exemplets skull anföra endast negerslafveriet i Amerika. Nu har emellertid den västerländska utvecklingen nått därhän, att de mänskliga rättigheterna äro såsom fundamental princip tillerkända alla mänskliga individer utan undantag.

Då samhällena måste betraktas såsom inom sin omfattning representerande mänskligheten i dess helhet, måste nyss nämda fundamentalprincip gälla äfven för dem.

Jämte satsen: »de mänskliga rättigheterna äro lika för alla mänskliga individer» få vi sålunda satsen: »de samhälleliga rättigheterna äro lika för alla samhällets medlemmar.»

De samhälleliga rättigheterna specificeras, jämte de med dem följande skyldigheter, af samhällets lagar. Däraf följer, att samhällets lagar böra vara lika för alla samhällsmedlemmar. Äro de det icke, så ställa de dem, hvilka icke åtnjuta samma likställighet som andra, delvis utanför samhällets lagar och därmed delvis utanför samhället, i hvilket de så att säga äga blott vissa främlingsrättigheter.

I en dylik ställning af främling med begränsade rättigheter står kvinnan i många afseenden ännu i de moderna samhällena, bland dem — till vår skam — äfven vårt land.

Det är rätt upplysande att sammanställa några punkter, i hvilka den finska kvinnan står i samma förhållande inför lagen som i landet sig uppehållande utländingar.

En utländsk undersåte får ej innehafva statsämbete i Finland. — En finsk kvinna får ej innehafva statsämbete i Finland.

En utländsk undersåte får ej välja eller väljas till folkrepresentant i Finland. — En

finsk kvinna får ej välja eller väljas till folkrepresentant i Finland.

En utländsk läkare får ej utan skildt tillstånd utöfva läkarevärksamhet i Finland. — En finsk kvinna får ej utan särskildt tillstånd (utöfver den vetenskapliga legitimationen) utöfva läkarevärksamhet i Finland.

En utländsk lärare får ej (med undantag af språklärare o. d.) anställas vid statsskolorna i Finland. — En finsk kvinna får ej (med samma undantag) utan särskildt tillstånd anställas vid statsskolorna i Finland.

En utländsk studerande får ej utan skildt tillstånd studera vid universitetet i Finland. — En finsk kvinna får ej utan skildt tillstånd studera vid universitetet i Finland.

En utländsk undersåte får ej väljas till någon kommunal tjänstebefattning i Finland. — En finsk kvinna får ej väljas till någon kommunal tjänstebefattning i Finland.

Som man ser, ställes kvinnan i en mängd viktiga fall i samma undantagsställning i sitt eget land, som hvilken som hälst till samhället icke hörande främling.

Men utom dessa, här som exempel uppräknade undantag från satsen, att de samhälleliga rättigheterna böra vara lika för alla samhällets medlemmar, är den finska kvin-

nan i saknad af ännu en hel mängd andra rättigheter, som samhällets öfriga medlemmar åtnjuta. Sålunda har hon ej tillträde till kyrkans tjänster och ej häller till universitetets tjänster, och hon kan ej väljas till bisittare vid domstolarna (nämden vid häradsrätterna), o. s. v.

Men utom dessa statslifvets områden, äro hennes rättigheter som samhällsmedlem ännu på många håll inskränkta af undantagsbestämningar, där andra samhällsmedlemmars icke äro det, t. ex. inom äktenskapslagstiftningen. Då en man ingår äktenskap, förändras hans rättsliga ställning på intet sätt. När däremot en kvinna ingår äktenskap, förlorar hon sina viktigaste ekonomiska och medborgerliga rättigheter.

Om hon förut varit myndig (hon kan nämligen taga detta viktiga steg utan att ens vara myndig!) ställes hon nu under förmynderskap (mannens), lika som hvarje annan person, som ådagalagt bevislig oförmåga att själf råda öfver sina handlingar.

Den rätt hon som ogift har att bestämma öfver sina barn fråntages henne och öfverflyttas på mannen.

Eganderätten till hvad hon besitter fråntages henne och öfverföres på mannen (lik-

visst med möjlighet för henne att vid äktenskapets ingående särskildt göra vissa förbehåll).

Hennes rätt att välja tjänstemän i kommun och kyrka fråntages henne alldeles, så att den ej ens får utöfvas af hennes förmyndare, mannen. För henne tillhörig fastighet på landet får mannen dock rösta vid prästval.

Det måste för en hvar, som lärt sig att tänka däröfver, kännas förödmjukande att vara beröfvad rättigheter, som andra äga, utan att någon förnuftig grund finnes till en sådan åtskilnad. Om någon, som visat sig ej kunna råda öfver sina egna handlingar, ställes under förmynderskap, måste äfven detta kännas förödmjukande för honom, ehuru han måste medgifva det berättigade i en sådan åtgärd. Huru mycket mer måste då ej en person, som har sitt fulla och klara förstånd och som t. ex. i många år på ett tillfredsställande sätt handhaft sina egna och andras affärer, känna det kränkande att af samhällets lagar likställas med ett omyndigt barn, om hon ingår äktenskap!

Och huru revolterande bör det ej kännas för en kvinna att ej få egna sig åt den framtidsvärksamhet, hvartill lust och fallenhet synas hafva bestämt henne, endast där-

för att samhällets lagar stänga vägen till de flesta statens tjänster för henne.

Härtill kommer det nedslående, som ligger däri, att hon genom att på de flesta håll motas, ser de utvägar till lifsuppehälle stängda för sig, hvilka stå vidöppna för hennes bröder.

Dessa förhållanden måste hos hvarje kvinna med karaktär och själfkänsla alstra bitterhet mot samhället. Hon ser hur samhällets manliga medlemmar, ända ned till daglönaren, arbeta på att få sina rättigheter utvidgade, samtidigt som hon är helt och hållet utesluten från just de samma rättigheter, som alla andra skatta så högt. Hon ser lagar ändras och stiftas, under hvilka hon likasom alla andra äger att böja sig, men hon får ej hafva sitt ord med i lagstiftningsarbetet. Hon får bevittna hurusom t. ex. värnepliktslagarna uppgöras och stadfästas, lagar som tvinga både fäder och söner att åtaga sig ett yrke, hvartill man förr genom värfning lockade samhällenas, för att begagna ett lindrigt uttryck, onyttigaste medlemmar. Och ehuru dessa lagar beröra hennes intressen på det ödesdigraste sätt, får hon ej hafva sin röst med i frågan.

I sanning, det fordras att kvinnan under många århundraden varit skjuten åt sidan

då samhällets och hennes egna lifsintressen handlagts, för att så tåligt som hittils fördraga detta. Men så har också frukten blifvit just hvad man kunnat vänta: ordet kvinna har fått en bibetydelse af något lägre, något ofullkomligare — ja något föraktligt. Redan gossarna, stor sak om de sitta på lyceum eller tumla i rännstenarna, använda ordet »flicka» som glåpord, och männen kunna ej slunga hvarandra större skymf i ansiktet, än ordet »kvinna». Detta är blott en ren konsekvens.

Att äfven de flesta, ja rent ut alla män anse kvinnans ställning i samhället förödmjukande, framgår däraf, att om man frågar hvilken man som hälst, om han vore nöjd med de rättigheter hans hustru, eller kvinnan i allmänhet har, får man ett föraktligt *nej* till svar. Men så fattiga äro de flesta män på sundt förnuft, att de dock motsätta sig en förändring af kvinnas rättsliga ställning i samhället!

De blanda, vid sitt resonnemang härom, ihop två vidt skilda saker. Om det blir fråga om att öppna något nytt arbetsfält, som hittils stått öppet för mannen ensam, äfven för kvinnan, föreställa de sig, att det gäller att med våld drifva alla kvinnor utan

undantag in på denna bana! De tala så vackert om kvinnans uppgift att vara maka och moder, och argumentera att hon t. ex. ej bör utbyta detta välsignelserika kall mot att blifva professor eller senator. Men de besinna därvid ej, att om till och med alla vårt lands professors- och senatorsplatser skulle beklädas af kvinnor, så skulle detta alls ej invärka på *kvinnans* kall att fostra nya släkten, lika litet som det faktum, att ett mångfaldt större antal kvinnor icke gifta sig, invärkar därpå. *Kvinnans* kall i allmänhet och dess uppfyllande influeras icke det minsta af hvad några enskilda kvinnor göra. Då dessa herrar, hvilka resonnera så, icke kunna eller antagligen ens vilja förmena ett mycket större antal kvinnor frihet att välja det ogifta ståndet, om de så önska, förefaller det högst ologiskt att de förmena ett, självfallet alltid mycket litet antal kvinnor att välja t. ex. det lärda ståndet. Om tiotusen kvinnor icke gifta sig, så svär detta icke mot kvinnans uppgift att vara moder och maka, men om tio kvinnor blifva professorer, så äro samhällets förökning och det nya släktets uppfostran kastade vind för våg. Det fordras värkligen att mannen skall hafva tyngre

hufvud, hjärna ville jag säga, för att kunna draga en så utomordentlig slutsats.

Det är emellertid en på lifvets och naturens alla områden erkänd sanning, att då förhållandena få utveckla sig *i frihet*, så ordna de sig mycket snart i enlighet med inneboende lagar. Huru vår klokhet än försöker ställa och styra, så gör lifvets egen, inneboende lag det både förståndigare och bättre. Det gäller endast att undanrödja alla skrankor, som det inskränkta människoförståndet försöker ställa upp mot naturen, icke att ytterligare stärka dem, isynnerhet då de börja visa tecken att ramla till följd af naturens egen påtryckning.

Hvad nu särskildt kvinnans ställning i samhället beträffar, så står denna ej mer i nivå med samhällets utveckling i öfrigt. Frihetens princip har genomträngt hela samhället. Klasser hafva ej mer några rättigheter gent emot klasser, den ringaste tjänsteflickas »oäkta» son kan nå upp till landets högsta ämbetsvärdigheter (men däremot kan, inom parentes sagdt, ej dottern ens till landets högsta ämbetsman nå till ens den lägsta ämbetsplats). Därjämte hafva de så att säga inre förhållandena ändrat sig. Hemmen, hvilka förr voro nästan små

samhällen för sig, där en hvar hade sitt arbetsområde, hafva nu ej mer samma karaktär. Om man undantager den jordbrukande befolkningen, erbjuda hemmen ingen nämnvärd användning mer för kvinnans arbetskraft. Hvar höres nu mera väfstolen slamra och spinnrocken surra, hvar stöpes ljus, brygges, bakas, slaktas, stoppas korf m. m., något som endast de älsta bland den nu lefvande generationen varit med om. Om den unga kvinnan ej tillåtes använda sin arbetskraft utom hemmet, huru skall hon då göra sig och andra sina krafter till godo? Fordom voro utan undantag *alla kvinnor* kokerskor, bakerskor, ljusstöperskor, korfmakerskor, väfverskor, spinnerskor, strumpstickerskor, sömmerskor m. m., ty då förekommo alla dessa sysslor i hvarje hem, och hvarje kvinna, som ej ville anses för en odugling, måste kunna uträtta dem alla. Nu hafva så godt som alla dessa sysslor flyttats bort från hemmen. Hvad skola nu husmodern och döttrarna använda sin arbetskraft till? De kunna visserligen besöka en hushållsskola. Men hvem i Guds namn skall äta upp all den mat, som en husmor och hennes flitiga döttrar dagen i ända koka,

om de skola använda hela sin gemensamma arbetskraft endast till detta?

Yrkandet att kvinnan skall vara »huslig» i detta ords gamla bemärkelse, är en barockhet. Naturen, d. v. s. samhällets natur, hade en gång hänvisat henne hemmet såsom värksamhetsfält, där hennes krafter stundligen togos i anspråk för ett träget och nödvändigt arbete. Nu har samhällets natur ändrat sig i dessa afseenden, och har så att säga drifvit kvinnan ut i världen för att söka användning för sina krafter. För att hon skall kunna göra det på ett fruktbringande sätt, måste hon hafva *frihet* att ställa för sig, såsom hon bäst kan det, en hvar efter sin särskilda fallenhet och begåfning. I den kamp för tillvaron, samhället genom de ändrade förhållandena nu kallar henne till, måste hon få full frihet att tillgodogöra sig och samhället de naturanlag, med hvilka hon, olika för hvarje individ, är begåfvad.

Detta är den första frihet hon har rätt att af samhället fordra för sig.

Men af denna frihet, och af den självständighet, som en oberoende värksamhet med nödvändighet medför, följer allt det öfriga: frihet att själf bestämma öfver sina handlingar och frihet att deltaga i ordnan-

det af de förhållanden, som beröra henne likasom alla andra samhällets medlemmar.

Således:

Frihet att utbilda sina naturliga arbetsanlag;

Frihet att använda sin förvärfvade arbetsförmåga;

Frihet att förvalta sitt gods och ansvara för sina handlingar;

Frihet att deltaga i lagstiftningsarbetet.

Eller med andra ord:

Full medborgerlig likställighet på samhällets alla områden.

II.

Arbete.

Rättigheten till arbete kan ej bestridas någon, ty därmed skulle man bestrida hans rätt att lefva och lifnära sig. Ej häller har samhället rätt att gynna några individers tillträde till arbete och förmena andra samma rätt. Dess skolor böra vara tillgängliga för alla, och likaså de arbetsfält, till hvilka dessa skolor leda. Mellan dem, som erbjuda sig till ett arbete, bör sedan endast den större eller mindre dugligheten blifva afgörande.

Detta allt är så självklart, att någon vidare utläggning häraf ej tarfvas.

I föregående kapitel är framhållet, hurusom kvinnan ej mera i hemmen har samma användning för sin arbetskraft, som förr. Det har också ej fallit någon in att klandra,

att kvinnorna söka tillgodogöra sig sin arbetskraft utom hemmen, t. ex. som sömmerskor, fabriksarbeterskor, sättare på boktryckkerier, kontorister, försäljerskor i butiker, renskrifverskor, kassörskor, vid tjänster vid posten, telegrafen, telefonen o. s. v. Nu kommer fröken *Ellen Key* och säger:

»Mannen har sitt speciella, af *könet* bestämda värksamhetsfält och kvinnan sitt. Hvardera har att söka framgången på sitt särskilda sätt. Kvinnan har sin styrka i känslolifvets intensitet och konkretion(!). Moderskapet är hennes högsta ändamål.»

Om nu detta vore en till sin evidens erkänd sanning, så borde alla här ofvan afsedda, utom hemmet och äktenskapet arbetande kvinnor åtminstone teoretiskt förbjudas att fortsätta med detta sitt arbete, och hänvisas till att gifva ett konkret uttryck åt det kvinliga känslolifvet samt egna sig åt sin lifsuppgift moderskapet. Inser man ej det barocka i ett sådant yrkande? Ja, då är hvarje vidare diskussion onödig.

Man må *teoretiskt* uppställa hvilka satser som hälst om »det högsta målet för kvinnans värksamhet», *praktiskt* ställer lifvet upp sina fordringar i trots af alla teorier. Hungern är den bästa kock, hvad än den hö-

gre kokkonstens mästare och mästarinnor må säga om kokkonstens högsta ändamål. Hvad är det de talrika kvinnor söka, som trängas om att erhålla en ofta nog så arbetsdryg och illa aflönad syssla? Icke är det »moderskap» — utan bröd. Enligt Ellen Keys teorier skall man svara dem: kvinnan har sitt af könet bestämda område. Gå och bered er för kvinnans högsta ändamål, moderskapet!»

Då det gäller den manliga ungdomens utbildning för en lifsvärksamhet, i hvilken han kan använda sin arbetskraft för att förvärfva sig sitt lifs uppehälle (hvari naturligtvis också innefattas hans behof af andlig utveckling), så söker man ställa så till, att en hvar får tillfälle bringa till användning de arbetsanlag, som företrädesvis finnas i hans naturliga begåfning. Är det ej likaså nödvändigt att samma hänsyn tages till kvinnan, då det gäller att bereda henne utvägar till lifsbärgning?

Fröken Ellen Key »protesterar energiskt mot hvarje skranka, som hindrar någon enda af lifvets krafter att komma till nytta.» Nå ja, detta är ju hela frågans kärna.

Ett flickebarn födes till världen. Det är hennes föräldras plikt att uppfostra henne

så, att hon ej en gång måste svälta eller falla andra till last.

Mot detta påstående kan väl ingen invändning göras.

Det är ej nog att hon uppfostras så, att hon endast kan blifva en god moder och en lycklig maka. Det är nämligen högst få, som kunna förtjäna sitt lifsuppehälle (åndligen och lekamligen) med detta.

Äfven denna sats torde ej kunna bestridas.

Det gäller således att, samtidigt som uppfostran håller detta mål i sikte, bereda henne för någon säkrare förvärfskälla under den stundande kampen för hennes dagliga bröd.

Härvid uppstår först frågan: är det någon förvärfskälla, något socialt arbetsfält, som naturen uteslutande bestämt åt mannen eller åt kvinnan?

Vi tro ej att naturen vid människans daning tänkt på att begåfva man och kvinna med olika, för t. ex. en professorsplats eller för en sömmerskesysselsättning särskildt bestämda egenskaper.

Men vi tro att naturen gifvit åt både kvinna och man en tillräcklig förmåga att afpassa sig och sina krafter efter omständigheterna, och att då dessa förändras, de

hvardera ega förmåga att tillgodogöra sig sina krafter äfven under de nya förhållandena, i den mån dessa ej beröfva dem förmågan till *fri* afpassning. Det är just på grunden af en sådan afpassning hela den mänskliga utvecklingen hvilar.

Erfarenheten har visat, att det finnes intet område af mänsklig värksamhet, där ej en kvinna skulle kommit till rätta. Kvinnor hafva varit regenter, äfven i stater, där lagstiftning och högsta lagskipning varit anförtrodda regenten, t. o. m. krigare och härförare, något som ju dock bör anses mest strida mot hennes natur, filosofer, lärare, läkare, präster, handlande, handtvärkare, konstnärer, författare, skeppsbefälhafvare, maskinister, jordbrukare o. s. v. öfver alla områden. Huru vida de på dessa områden nått det högsta, som mänsklig begåfning och kraft kan komma upp till, är något som ej faller inom diskussionen. Hufvudsaken är, att de kommit till rätta på sin plats. Icke häller alla män nå det högsta. Om nu en för någon värksamhet rikast begåfvad kvinna ej skulle kunna prestera detsamma som den på samma område rikast begåfvade mannen presterar (hvilket dessutom ännu ej är bevisadt), så är detta in-

gen orsak att förbjuda henne att på detta område uträtta så mycket hon förmår. Detta hindrar ej att någon man på samma arbetsfält kommer till ett ännu högre resultat, lika litet som hela skaran af mindre begåfvade män kunna eller ens böra förbjudas att arbeta efter sina krafter, därför att de ej kunna nå upp till samma resultat, som några särskildt rikt begåfvade snillen inom samma områden.

Man kan därför ej inse, hvarför ej kvinnan skulle på alla områden för mänsklig värksamhet tillåtas att arbeta så mycket hon förmår, då därmed ingen förmenas att på samma arbetsområde prestera mera eller göra ett liknande arbete bättre.

Att ett eller annat arbete är sådant, att det är mindre hälsosamt, förekommer äfven på arbetsområden, där hittills endast män användts. Men ingen må väl föreställa sig, att någon väljer ett tyngre eller hälsofarligare arbete, *om han eller hon kan få något annat arbete*, som åtminstone motsvarar detta.

Och härmed äro vi inne på den hårda nödvändighetens område: *man tar hvad man får, då man ej får hvad man hälst skulle önska.*

Kvinnan, likasom mannen, är hänvisad till de förvärfskällor, som stå till buds, och bland dem väljer hon efter bästa förstånd och efter nödvändighetens tvingande kraf. Att mången, såväl man som kvinna, därvid kommer på en plats, som i själfva värket är för honom eller henne mindre afpassad, än en annan lifsuppgift skulle varit, är något som tyvärr dagligen kan bevittnas och som ej kan undvikas.

Då kvinnan fordrar, att samhällets alla arbetsfält utan undantag skola stå öppa för kvinna som för man, så uppstår naturligtvis härigenom en ökad konkurrens på de flesta områden. Eller rättare, en ökad konkurrens *kan tänkas uppstå*, ty det är ju ingenting som tvingar en kvinna in på en bana, för hvilken hon ej skulle känna sig ha anlag och krafter.

Det är eljes obegripligt, hvarför en ökad konkurrens anföres såsom något ondt från *det allmännas* synpunkt. Samhället kan ju ej hafva annat än fördel af att dess tillgång på *utmärkta* arbetsförmågor ökas, och det är endast de utmärkta förmågorna som kunna framgångsrikt konkurrera med de mindre utmärkta.

Ej häller böra de *enskilda* kunna beklaga sig öfver ökad konkurrens, ty ingen kan göra anspråk på att ensam vara herre på samhällets täppa, utan alla måste vara beredda på att få en mer eller mindre farlig medtäflare på sitt fält.

Att denna konkurrens *i en framtid* kommer att medföra en helt annan arbetsfördelning än hittills, är gifvet.

Kvinnan har värkligen förutsättningar att utränga mannen på en hel mängd områden, så framt ej mannen grundligt förändrar sig, ej sin natur, men sina vanor.

Det klagas att ämbetsmännen äro för högt aflönade och att på alla praktiska områden lönerna äro höga och betungande. I den mån som kvinnor intaga männens plats kan en reduktion försiggå, ty — ett af naturens outgrundliga fenomen! — kvinnan behöfver ju mycket mindre utgifter för sitt uppehälle. Detta måste en gång — om ej förr, så då grundliga omställningar i samhällens byggnad hunnit försiggå — väga afgörande till förmån för kvinnan. Då det för öfrigt är en känd sak, att det ej fordras något särskildt snille för att vara ett kugghjul, kanske ett nog så viktigt, i statens stora urvärk, så är det svårt att inse,

hvarför ej, under vilkor af fri konkurrens, rikt begåfvade kvinnor därifrån skulle utränga hela denna klunga af måttligt begåfvade män.

Och vore en sådan omgestaltning önsklig? Utan tvifvel. Världen har nu i så många årtusenden suckat under de allra uslaste och beklagligaste förhållanden — det resultat, som det uteslutande mannaväldet nu presenterar efter ett så långt arbete. Då männen förvaltat världen så jämmerligen illa på egen hand, har man åtminstone skäl att önska, att kvinnorna ändtligen skulle få ett afgörande ord med i laget. Med alla de utmärkta egenskaper, männen tillägga kvinnan på känslans, moralens och instinktens område, skulle helt visst ett sådant samarbete mellan man och kvinna efter endast några seklers förlopp visa en helt annan värld, än den männen ensamma åstadkommit på lika många årtusenden.

Det är att önska, att kvinnorna må klart inse detta. Måtte hvarje kvinna, som känner sig äga förmåga därtill, ställa för sig som ett medvetet mål att en gång intaga en ledande ställning i samhället och medverka vid lagstiftningen för att länka samhället in på vägen till en mänsklighetens väsende och uppgift mera motsvarande utveckling,

än det nuvarande ynkliga tillståndet. De kvinnor, som egna sig åt moderskapet, hafva därvid ännu större makt i sina händer, ty isynnerhet på barnens uppfostran till en riktig lifsåskådning beror mänsklighetens utveckling.

Talet om kvinnans fysiska moderskap är mycket för öfverdrifvet. Utan att förneka kunskapens nytta äfven härutinnan, så hjälpa sig dock nittionio kvinnor af hundra med en ganska minimal sådan. Annat är det med det moraliska moderskapet, kvinnans uppfostrande betydelse för samhället. Det är af hennes inflytande i världen som samhällena vänta förlossning från största delen af det onda, som nu trycker dem.

Det är till detta moderskap i ideel bemärkelse kvinnan skall uppfostras — och för att hon må kunna hänge sig åt detsamma, fordras att hon i arbete utvecklar sina anlag och sin individualitet till högsta möjlighet af utbildning.

* * *

Det nämdes i det föregående, att orden »flicka» och »kvinna» uttalas med en tydlig bismak af ringaktning. Hvarför? För att

gossar och män naturligtvis ej kunna lära sig att akta kvinnan, så länge hon endast är »mannens bihang genom lifvet.»

Annat blir nog förhållandet, då kvinnan är en sig själfförsörjande medlem af samhället, icke underordnad utan likastäld med männen. Särskildt har den omständighet, att kvinnan i äktenskapet lagenligt intar en underordnad ställning, ett ytterst förringande inflytande på aktningen för henne. I hemmen vänjas barnen vid det förhållande, att modren rättsligen ingenting har att bestämma, och ovilkorligen härleda de sig häraf till den uppfattning, att kvinnan ej *bör* hafva något att bestämma äfven på andra områden och att orsaken härtill är den, att kvinnan ej är af naturen kvalificerad till att kunna hafva något att bestämma. Samma åskådning bekräftas ytterligare hos den växande gossen, då han ser t. o. m. sina minst begåfvade och trögaste kamrater genom skolans och universitetets taktfast arbetande hjulvärk säkert föras till en inbringande lefnadsställning, under det hans systrar och kvinliga jämnåriga ej ha utsikt till stort annat än renskrifvarsysslor, oberoende af huru hög än deras begåfning vore.

Kan sådant medföra annat än ringaktning för kvinnan?

Vill en kvinna göra anspråk på aktning för sig och sitt människovärde, så skall hon också förstå att förtjäna sig den. Det gör hon ej genom att söka utbilda sig till en andligen och lekamligen förvekligad varelse, som ej kan komma till rätta med sin egen kraft, utan måste lita på andra i det minsta. Hon må gärna uppfostra sig för moderskapet, men hon må ej göra detta med beräkning att däraf hafva sin utkomst. Man benämner ett sådant förhållande med ett alt annat än vackert namn. Bäst vore det för kvinnan, om sättet för äktenskapet blefve ett annat, än det nu brukliga. Hon skulle hafva större inflytande på barnen och kunna göra större anspråk på aktning för sitt människovärde, om kvinnan i sin egenskap af moder vore familjens värkliga hufvud, såsom mannen nu af sed och lag anses vara, och såsom hon i själfva värket är t. ex. såsom änka.

Lagstiftningen bör äfven i detta fall proklamera frihet. D. v. s. det får ej i lag bestämmas, att den ena skall stå under den andras förmynderskap, ej häller att den ena eller den andra skall lagligen representera

familjen, hvarken mannen eller kvinnan, utan en hvar bör representera blott sig själf.

Det är klart, att sådana yrkanden af flertalet läsare komma att stämplas som öfverdrifna. Stor sak däri. Den tid skall dock en gång komma, då man skall anse dem alldeles själffallna och förvåna sig öfver att det gifvits en tid, då olika åsikter kunnat råda därom.